

פרק א' תמצית ההתפתחויות

המשק העולמי המשיך להתאושש ב-2010, וצמח בשיעור של כ-5%, תוך עלייה של 12% בסחר העולמי וצמיחה מהירה של המשקים המתפתחים ביחס למשקים המפותחים. גם במערכת הפיננסית הגלובלית נמשכו המגמות החיוביות, שהחלו ב-2009; אלה התבטאו בהמשך עליות המחירים בשוקי המניות ובהמשך ההנפקות של איגרות חוב קונצרניות. למרות מגמת ההתאוששות החריף ברביע השני של 2010 משבר חוב ממשלתי במספר מדינות אירופיות. אימוץ תוכניות צנע על ידי רוב המדינות האלה והבטחת האיחוד האירופי והמוסדות הבין-לאומיים לתת סיוע כספי לאחדות מהן הביאו לרגיעה בשווקים הפיננסיים. ואולם, בהמשך השנה התחדשו החששות לגבי יכולת העמידה של המדינות הבעייתיות בחוב, ובשנת 2011 בעיית החובות הממשלתיים ממשיכה להעיב צל על כלכלת אירופה וארצות הברית.

המשק הישראלי נהנה בשנת 2010 מהמשך הגידול של הפעילות הכלכלית, הודות לעלייה החדה של הביקוש העולמי והביקושים המקומיים, והתוצר צמח ב-4.7%. ההתפתחויות הבולטות במשק הישראלי השנה היו עליית התוצר והתעסוקה, ירידת שיעור האבטלה, עלייה ברווחיות החברות, עלייה ניכרת של מחירי הנכסים הפיננסיים ומחירי הדירות וייסוף שער החליפין. במהלך 2010 המשיך בנק ישראל בתהליך הדרגתי של העלאת הריבית, מאחוז אחד בסוף 2009 ל-2% בסוף 2010.

על רקע התייצבותה של המערכת הפיננסית הגלובלית והתחזיות החיוביות להמשך התרחבותה של הפעילות הריאלית המקומית, נמשכו השנה המגמות החיוביות במערכת הבנקאות בישראל. עמידותם של הבנקים התחזקה – בין היתר, הודות להמשך החיזוק של מבנה ההון וחזרה לרמות גבוהות של רווחיות. חרף התבססות איתנותה של המערכת הבנקאית לאחר המשבר, חשיפתם של הבנקים לאשראי לדיור גדלה במידה ניכרת, ונדרשה התערבות רגולטורית כדי למתן התפתחות זו.

להלן תמצית של ההתפתחויות העיקריות במערכת הבנקאות בשנת 2010.

- **סיכון האשראי:** במהלך 2010 ירד סיכון האשראי של המערכת הבנקאית – ירידה שהתבטאה בהטבה ברוב המדדים לאיכות תיק האשראי; זאת הודות לשיפור שחל במצבם של הלווים, על רקע נתוני הצמיחה החיוביים, התרחבות היצוא והמשך השיפור בשוק העבודה. על אף ההתפתחות החיובית באיכות האשראי, גדלה חשיפתם של הבנקים לאשראי המאזני לדיור בשיעור ניכר (16%), בד בבד עם ההתפתחויות הבלתי רצויות בשוק הדיור, ובמקביל גדלה גם חשיפתם של הבנקים לענף הבינוי והנדל"ן. התפתחויות אלה, ועמן חשיפתם של הבנקים לאשראי ממונף אחר – אשראי למימון רכישת אמצעי שליטה – וריכוזיותו של תיק האשראי הבנקאי לפי גודל הלווה מעידות כי סיכון האשראי במערכת הבנקאית נותר גבוה. על רקע זה נקט הפיקוח על הבנקים לאחרונה מספר פעולות בתחום האשראי לדיור, וכן פעולות לצמצום הריכוזיות בתיק האשראי הבנקאי.

- **האשראי לדיור:** התשואות הנמוכות באפיקי ההשקעה הנושאים ריבית והריביות הנמוכות בשוק המשכנתאות הגבירו את הביקוש לרכישת דירות. מגמה זו, לצד מגבלת היצע הדירות, הביאו להמשך העלייה המהירה של מחירי הדיור. על רקע ההתפתחויות בשוק הדיור התגברה מאוד פעילות הבנקים בתחום המשכנתאות: יתרת האשראי המאזני לדיור עלתה השנה ב-16%, וביצועי ההלוואות למטרת מגורים גדלו בכ-37%. כמחצית מהמשכנתאות שהציבור נטל ב-2010 היו הלוואות לא-צמודות בריבית משתנה, שהריבית עליהן קשורה קשר ישיר לריבית בנק ישראל. בתקופה האחרונה נקט הפיקוח על הבנקים שורה של צעדים להקטנת הסיכון הגלום בתיק המשכנתאות, לשיפור תהליך ניהול הסיכונים של התיק על ידי התאגידים הבנקאיים ולהגברת השקיפות כלפי הציבור.
- **החשיפה לחו"ל:** אי-הוודאות סביב משבר החוב והגירעונות התקציביים הגדולים שצברו מספר מדינות באירופה – ביניהן פורטוגל, אירלנד, יוון וספרד (המכונות "PIGS") – הניעו את הבנקים הישראליים להקטין את חשיפתם למדינות אלה, כך ששיעור החשיפה המאזנית למדינות ה-PIGS בסך הנכסים עמד בדצמבר 2010 על 0.1%. במקביל המשיכו הבנקים השנה לנקוט מדיניות שמרנית בהשקעותיהם בתיק ניירות הערך – לצמצם את השקעותיהם באיגרות חוב של מוסדות פיננסיים זרים ולרכוש איגרות חוב ממשלתיות.
- **הנזילות:** בשנת 2010 המשיכו הבנקים לשמור על רמת הנזילות הגבוהה יחסית שאליה הם הגיעו במהלך 2009. המקורות של הבנקים בישראל נשענים בעיקר על פיקדונות הציבור, ולא על שווקים בין-בנקאיים ושווקים פיננסיים, ולכן סיכון הנזילות בהם נמוך בהשוואה בין-לאומית.
- **בעקבות המשבר הפיננסי העולמי** גיבשה ועדת באזל עקרונות המדגישים את הצורך בקביעה של מסגרת נאותה לניהול סיכון הנזילות, ופרסמה הנחיות בדבר תקנים בין-לאומיים למדידה ולניטור של סיכון הנזילות (באזל III); אלה כוללים, לראשונה, שני מדדים פיקוחים כמותיים. הפיקוח על הבנקים מתכוון לאמץ הנחיות אלו תוך התאמתם לסביבה המקומית.
- **הלימות ההון:** יחס הלימות ההון עלה השנה ב-0.6 נקודת אחוז, והגיע לרמת שיא של 14.2%, דומה לרמה הממוצעת במדינות OECD. כל הקבוצות הבנקאיות עמדו ביעד הון ליבה של 7.5%. ההתפתחות החיובית בהלימות ההון נבעה מהתרחבות הון הליבה, הודות לעלייה ברווחי הבנקים, ומהתרחבות ההון מרובד 2, דרך גיוס מכשירי הון מורכבים וכתבי התחייבות נדחים. מגמות אלה איפשרו השנה חלוקת דיבידנדים. עם זאת, צפוי שהמגמה המתפתחת בעולם בדבר חיוק מסגרת ההון הרגולטורית, ופעילות הפיקוח להידוק הכללים החשבונאיים יפחיתו את יכולתם של הבנקים לחלק דיבידנד בעתיד.
- **הרווח והרווחיות:** התוצאות העסקיות של המערכת הבנקאית היו השנה טובות, ובמובנים רבים נמשכה המגמה החיובית שאפיינה אותן בשנות הגאות שלפני המשבר. סך הרווח הנקי של חמש הקבוצות הגדולות גדל השנה בשיעור חד, והסתכם בכ-6.6 מיליארדי ש"ח, והתשואה-להון הגיעה ל-9.7%, בדומה לרמה הממוצעת בעשור האחרון. התפתחות הרווח נשענה בעיקר על התרחבות הפעילות הבנקאית, על רקע המשכה של המגמה החיובית בפעילות הריאלית

ועליית ריבית בנק ישראל. אלו הביאו לגידולם של רווחי המימון, לירידת ההפרשות ולגביית חובות משנים קודמות. יחד עם זאת ניכרת השנה עלייה בהוצאות התפעוליות, שמקורה בעיקר בעלויות השכר וההוצאות הנלוות.

הפיקוח על הבנקים עורך, על בסיס שוטף, ניתוחי רגישות ומבחני תרחישים לשם זיהוי מוקדי סיכון מרכזיים ואיומים-בהתהוות ולשם בחינת עמידותה של המערכת הבנקאית והבנק הבודד. זאת על רקע התבססות מעמדם של מבחני הקיצון במציאות הכלכלית שלאחר המשבר, ותוך למידה והתאמה לתקנים בין-לאומיים. מבחני הקיצון שנערכו השנה מלמדים כי מערכת הבנקאות שומרת על עמידותה, וכי יחס הלימות ההון הממוצע במערכת נותר מעל המינימום הנדרש בהתממשות תרחיש קיצון.

לוח א'-1
מדדים מרכזיים על מערכת הבנקאות, חמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות,
דצמבר 2001 עד דצמבר 2010

השנה	פער התשואות הממוצע בין אג"ח של הבנקים לאג"ח ממשלתיות	יחס התוצר האשראי	יחס הפרשה לחובות מסופקים בסך האשראי לציבור, מוכפל ב-100	משקל האשראי שאינו נושא הכנסה בסך האשראי לציבור (אחוזים)	הלימות ההון (אחוזים)	יחס ההון העצמי ¹ לסך נכסים (אחוזים)	התשואה להון - ROE (אחוזים)
2001	0.8	0.99	0.85	1.7	9.38	5.11	5.8
2002	0.8	1.03	2.50	2.5	9.90	5.10	2.8
2003	0.7	0.99	1.12	2.6	10.32	5.51	8.4
2004	0.8	0.94	0.90	2.5	10.73	5.71	13.2
2005	0.7	0.92	0.69	2.3	10.68	5.60	13.9
2006	0.6	0.89	0.52	2.0	10.83	6.04	17.3
2007	1.1	0.92	0.28	1.4	10.96	6.25	15.6
2008	1.9	0.97	0.72	1.5	11.16	5.87	0.3
2009	1.7	0.90	0.75	1.4	13.69 ²	6.43	8.8
					13.61 ³		
2010	1.7	0.91	0.41	1.2	14.23	6.81	9.7

(1) כולל את הזכויות של בעלי מניות חיצוניים.

(2) מחושב בהתאם לכללי באזל I.

(3) מחושב בהתאם לכללי באזל II.

המקור: דוחות כספיים לציבור ונתוני החטיבה למידע ולסטטיסטיקה בבנק ישראל.